

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

5. Крутій К.Л. Перспективно-календарне планування занять із навчанням мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПМ» ЛТД, 2005. – 192 с.
6. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Формирование правильной разговорной речи у дошкольников. – Ростов н/Д : Феникс; СПб. : Союз, 2004. – 224 с.
7. Преодоление общего недоразвития речи дошкольников : учебно-методическое пособие / под общ. ред. Т. В. Воловец. – М. : Институт общегуманных исследований, 2002. – С. 32–38.
8. Соботович Е.Ф. Психолого-педагогические основы коррекции нарушений формирования грамматического строя у детей. – М., 1984. – 49 с.

Живіріхіна Л. А.*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розкривається важливість і шляхи формування у дітей дошкільного віку екологічної компетентності.

Сучасна соціальна й екологічна обстановка непокоїть людей усій планети. Щодня ми чуємо про отруєння водойм, повітря, землі, наслідки Чорнобильської катастрофи, забруднення Керченської затоки, стихійні лиха, що змінюють життя, клімат і рельєф по всій планеті; знищення флори і фауни. Тому нашим дітям необхідно прищеплювати відчуття відповідальності за природу як загальнолюдську й національну цінність, основу життя на землі, гуманний принцип природокористування. Сьогодні одним із напрямків національного виховання є формування екологічної компетентності, культури, гармонійних відносин людини і природи. Ці риси варто формувати з дошкільного віку в цілісній педагогічній системі.

Природа – це наш дім. Ми маємо навчити дітей жити у цьому домі так, щоб у ньому завжди вистачало місця всім: і пташці в небі, і звірям у лісі, і черв'ячку в землі, травичці і квітці, високому дереву і маленькій стеблині, і, звичайно ж, людині. У цьому домі повинен панувати мир та злагода, любов і добро. Малюки повинні бачити красу навколишнього світу, а в цій красі навчитися бачити духовне благородство, сердечність, і на основі цього утверджувати прекрасне в собі. Треба виховувати в дітей бажання охороняти й примножувати все, чим багата рідна земля.

В.О.Сухомлинський писав: «Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу, тож нехай перед нею відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, в казці, грі, творчості, красі» [6, с. 10].

Діти повинні мати чітке уявлення про цінність природного довкілля, його надзвичайне значення для життя людини, а також знати про те, що людина впливає на довкілля, що його

* © Живіріхіна Л. А.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

екологічний стан залежить від її діяльності.

Малюки мають усвідомлювати залежність стану здоров'я та самопочуття людини від якості багатьох природних факторів: повітря, води, землі тощо.

Згідно з вимогами та рекомендаціями, затвердженими Міністерством освіти та науки України, екологічне виховання дошкільнят набуває більшого обсягу та якісно нового рівня.

У Концепції екологічної освіти України серед завдань дошкільного виховання визначено формування основ екологічної компетентності, морально-ціннісних орієнтацій особистості, що є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістичних ціннісних орієнтирів щодо природи [4].

У Законі «Про дошкільну освіту» щодо формування нового підростаючого покоління визначена мета виховання – формування гуманної, соціально активної, різнобічної і гармонійної особистості [3].

Наукові підходи до екологічного виховання в сучасних умовах розроблені в дослідженнях Н.А. Пустовіт, Л.В. Шаповал, І.В. Іваненко та ін.

Екологічне виховання – це система педагогічної діяльності, спрямована на розвиток у дітей екологічної культури. Сьогодні є очевидним, що екологічне виховання дошкільнят – це не лише подання відповідних знань, а й формування у дітей екологічної компетентності, усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єднанні з людиною. Екологічне виховання допоможе дитині пізнавати світ у всій його красі, співчувати живим істотам, що страждають, навчить дітей любити природу, дбайливо ставитися до навколишнього середовища, орієнтуватися в основних фактах забруднення природи, прихильно ставитися до тих, хто опікується природою. У малят сформується стійкий пізнавальний інтерес, здивування та захоплення красою, чарівністю, розмаїттям навколишнього світу [5].

Основою для створення навчально-виховної програми для дітей дошкільного віку є Базовий компонент дошкільної освіти. Цей документ окреслює оптимально необхідні, однак достатні для дітей дошкільного віку знання та вміння з різних сфер суспільного життя.

Стратегія побудови Базового компонента дошкільної освіти відповідає Міжнародній конвенції про права дитини і спрямована на реалізацію положень Закону України «Про освіту», державних національних програм «Освіта» («Україна XXI століття») та «Діти України» [1].

Метою статті є висвітлення основних аспектів у роботі з формування екологічної компетентності у дошкільників.

Педагогічний процес повинен бути спрямований на формування таких психологічних властивостей особистості, як потреба у спілкуванні з природою, інтерес до пізнання її законів,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

мотиви поведінки й діяльності з охорони природи.

Вихователь повинен реалізовувати такі завдання екологічного виховання:

- виховування гуманного ставлення до природи;
- формування системи екологічних знань та уявлень про природу;
- розвиток умінь бачити і відчувати красу, привабливість кожного елемента довкілля, милуватися і захоплюватися ними;
- включення в посильну еколого-зорієнтовану діяльність.

«До природи не неси шкоди», – це важливий висновок, до якого мають дійти діти, спілкуючись із навколишнім середовищем.

Вирішення цих завдань забезпечить активне спілкування дошкільника з природним довкіллям і сприятиме їхній соціалізації.

У кожній віковій групі реалізуються певні програмові завдання ознайомлення дітей із природою. Вони передбачають поступове засвоєння природничих знань.

Дітей 2-х, 3-х років життя знайомлять із рослинами, тваринами, явищами неживої природи, привчають виокремлювати їх у просторі, виділяти і правильно називати деякі прикмети рослин, імітувати рухи і голоси тварин. При цьому в дітей удосконалюються аналізатори (візуальний, слуховий), розвивається інтерес і увага до побаченого, формується добре ставлення до них.

У дітей 4-го року життя формуються уявлення про предмети і явища природи, з якими вони постійно зустрічаються в житті, підводять їх до установлення таких зв'язків, які діти можуть пізнати в процесі предметно-чуттєвої діяльності на заняттях, іграх і відобразити їх у формі конкретних уявлень. У процесі засвоєння знань у малюків утворюються більш високі форми пізнавальної діяльності. Дітей учать спостерігати, виділяти окремі прикмети рослин, тварин, порівнювати об'єкти, групувати їх за зовнішніми ознаками. Діти 4-х років можуть підійти до встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Біля 5-ти років у дітей формується вища форма наочно-образного мислення. Вони можуть засвоювати узагальнені знання. Дітей учать виділяти особливості будови рослин, тварин і встановлювати їх залежність від умов проживання. До приходу в школу в дітей повинна бути розвинута спостережливість, допитливість, любов і дбайливе ставлення до природи, здатність знаходити в ній красиве, інтерес до сільськогосподарської праці.

При доборі матеріалу для знайомства з природою, потрібно враховувати принципи доступності, науковості. Наукове пізнання світу відбувається тоді, коли даються правильні уявлення й залучається чуттєвий досвід дошкільників, аналізуються зв'язки і залежності між об'єктами і явищами. Ураховується також принцип енциклопедичності – добір матеріалу з різних

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

галузей природознавства; краєзнавчий принцип, що передбачає вивчення природи на місцевому матеріалі; а також знайомство з об'єктами, яких немає в даній місцевості за допомогою наочних посібників [2].

У процесі ознайомлення дітей із природою в дитячому садку використовують різні методи: наочні (спостереження, розгляд картин, демонстрація фільмів); практичні (дослід, ігровий метод, праця); словесні (розповіді вихователя, читання художніх творів, бесіди).

Найкращий результат дає спостереження. Спостереження – це цілеспрямоване планомірне сприймання предметів та явищ, під керівництвом вихователя. Спостереження розрізняють за тривалістю (короткотривалі, довготривалі); за формою організації дітей (індивідуальні, групові, колективні); за дидактичною метою (первинні, повторні, заключні).

В.О.Сухомлинський радив використовувати природу для виховання у дітей поваги до всього живого, з якої починається повага до людини, інтерес до її життя, гуманізм. Для педагога важливо підібрати такі слова для супроводу спостереження, які відповідали б завданням екологічного виховання [6].

Через емоційне спілкування з природою дорослі мають впливати на виховання в дитини позитивного емоційного ставлення до самої себе.

В.О.Сухомлинський стверджував, що бачення й переживання краси навколишнього світу – одне з головних джерел розуміння й переживання радості буття, краси життя, неповторності та унікальності думки про те, що я живу [6, с.110].

Ознайомлення дітей з природою проходить шляхом спостереження на екскурсіях, прогулянках, під час ігор і праці. Велике місце відводиться бесідам, розповідям вихователя з використанням картин, кінофільмів, читання художньої літератури.

Заняття – це основна форма організації дітей при ознайомленні з природою. Заняття проводять у певні години за розробленим планом, згідно з програмою. Заняття будують так, щоб у процесі ознайомлення з природою здійснювався розвиток мовлення й пізнавальних здібностей дітей, виховання інтересу й любові до природи. Головне в занятті – це засвоєння всіма дітьми програмного матеріалу.

Екскурсія – це заняття, на якому діти спілкуються з природою у звичайних умовах: у лісі, полі, саду, гаю. Щоденні прогулянки широко використовують для ознайомлення дітей усіх вікових груп із природою.

Ознайомлення дітей із природою в дитячому садку вимагає постійного безпосереднього спілкування з нею. Однією з умов, що забезпечує це, є організація в дитячому садку куточка природи. Праця і спостереження дітей за рослинами і тваринами в куточку природи організовується протягом року. Праця в куточку природи проводиться щоденно. Діти спостерігають за

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

рослинами і звикають до бережного ставлення до них, оволодівають елементарними трудовими навичками, привчаються до спільної праці з дорослими, одне з одним, а потім самостійно.

У кожному дитячому садку є своя ділянка, де діти проводять більшу частину часу, особливо в теплу пору року.

Ділянка – це місце для ігор, прогулянок, занять, спостережень за рослинами і тваринами і протягом усього року. Діти разом із вихователем вирощують рослини, доглядають за ними, одержують конкретне уявлення про їх розвиток. У процесі догляду за рослинами в них виробляється вміння правильно користуватися простими знаряддями по обробці землі і догляду за рослинами, формується бережне ставлення до природи.

Суттєвим компонентом екологічного виховання є постійне ознайомлення малят з художнім словом, літературними творами. Глибшому зацікавленню дітей навколишньою дійсністю сприятимуть підібрана дорослим інформація з художніх і науково-популярних творів екологічної спрямованості (наприклад, В.О.Сухомлинського, Д.Павличка, Л.Костенко тощо), розповіді дорослого з власного досвіду спілкування з живою природою. Особливо цікаво дітям, коли мова йде про тварин. Тут на перший план виходять українські та російські народні казки. Діти, наче зачаровані слухають про Лисичку-сестричку та Вовка-братика, Курочку-рябу та ріпку, яку допомогла витягти із землі не хто інший як мишка і т.д. З цими розповідями вирросло не одне покоління дітей, на цьому виховується любов до тварин, рослин. Адже дитина, яка в дитинстві обділена казками, виростає грубою, жорстокою до живого. Такій людині нічого не варто вигнати на вулицю собаку чи кішку, яка чомусь перестала бути потрібною, або навіть підняти руку на близького.

Щоб розширити кругозір дітей, вихователі використовують діапроектори або DVD, плакати із зображенням живого світу різних широт, розповідаючи, де водяться страуси та ростуть ліани.

Екологічні ігри та завдання дають дитині змогу відчувати себе частиною природи, реагувати на її проблеми, викликають бажання допомогти природі, захистити її від небезпеки. Такими зокрема можуть бути «Казка про хмаринку», «Із чистої краплинки», «Чому пташка співає?», та інші. Сюжетні ігри з екологічним змістом допомагають дітям познайомитися з діяльністю людей, які досліджують стан природи та охороняють її.

У становленні емоційно-ціннісного, відповідального ставлення дитини до природи важливу роль відіграє гра. Найважливішим результатом гри є глибока емоційна задоволеність дитини її процесом, що найбільшою мірою відповідає потребам і можливостям пізнання навколишнього світу та побудови гармонійних стосунків із природою.

Добираючи об'єкти та явища природи для ігрових завдань, тренінгів слід брати до уваги те, що ставлення дитини до природи загалом формується крізь призму її ставлення до

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

об'єктів найближчого оточення.

Дуже зацікавляють дошкільнят дидактичні ігри пошукового характеру: «Можна – не можна», «Хто як до весни готується?», «Сніг у лісі» тощо; ігри-медитації: «Я – хмаринка», «Я – дощик», «Я – вітер» та інші.

З метою подальшого розширення природничих знань дошкільнят у повсякденні слід проводити спостереження-бесіди: «Дощ та веселка», «Вітер, або як рухається повітря», «Сонце, повітря та вода – наші друзі» та інші.

Важливе місце в екологічному вихованні посідає дослідницько-пошукова робота. Тут потрібно не давати відразу відповідь на запитання, яке постає, а пропонувати дітям самим віднайти її. Дітям цікаво розв'язувати проблемні завдання про природу та логічні завдання екологічної тематики. Це збуджує пізнавальну активність, викликає справжній інтерес до довкілля. Наприклад: «Хто швидше бігає – півник чи горобчик?», «Чому дерева голі?», «Коли це буває?» ...

Досвід свідчить, що до змісту екологічного виховання старших дошкільнят можна вводити досить складні природоохоронні теми як-от: «Хай на землі панує чистота», «Правила поведінки в лісі», «Червона книга України», «Як би дерева могли говорити».

З метою формування в дітей екологічної компетентності можна рекомендувати проводити серії занять з тем: «Лікарські рослини для здоров'я та сили», «Вітаміни для здоров'я», «Сміттєва небезпека», «Цілющі скарби землі», «Питна вода» та інші, на яких діти могли б познайомитися з властивостями природних матеріалів та ресурсів. На таких заняттях важливо підвести до усвідомлення того, що всі природні ресурси є компонентами життєвого середовища різних живих істот.

Показниками культури взаємодії дітей старшого дошкільного віку з природою є: екологічні уявлення, уміння встановлювати причинні зв'язки в природі, інтерес до об'єктів та явищ природного світу, емоційні реакції на порушення їх використання, бажання дотримуватися норм та правил поведінки в довкіллі.

Використовуючи різноманітні методи, вихователь має дбати про те, щоб діти, виконуючи ту чи іншу діяльність, розуміли її мету й оцінювали результати.

Посилення уваги до формування в дошкільнят екологічної компетентності вимагає пошуку різноманітних форм ознайомлення їх із природою. Однією з таких форм, потенціал якої ще недостатньо використовується вихователями, є цільова прогулянка на природі, що інтегрується з пішохідними переходами, є зручною й корисною формою організації дітей, що дає можливість знайомити їх з найближчим природним оточенням.

Цільові прогулянки вносять різноманітність у життя дітей, збагачують їхню уяву, дають змогу краще пізнати природне середовище місцевості, де вони мешкають: парк, сквер, ліс,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

луки, поле, ставок, річку. Такі прогулянки можуть проводитись не тільки з пізнавальною, а й з пізнавально-практичною метою – збирання грибів, ягід, насіння дикоростучих трав для підгодовування птахів узимку. Відмінність їх від повсякденних прогулянок полягає в тому, що вони проводяться за межами ДНЗ. Обсяг програмних завдань, що планується для реалізації на цільовій прогулянці, значно менший від того, що передбачається екскурсією. і все ж цінність таких прогулянок у тому, що завдяки регулярності їх проведення можна простежити зміни в об'єктах природи, виявити їх причини.

Отже, у кожного члена суспільства необхідно формувати активну позицію «захисника і друга» світу природи, ціннісне ставлення до природи, до життя. Треба показувати дітям, що люди займають більш сильну позицію стосовно світу природи. Тому слід спрямовувати всі зусилля на те, щоб усе живе на землі розвивалося і приносило радість. і треба виховувати дитину так, щоб вона вміла бачити позитивний результат своєї діяльності, щоб милування природою, її захист стало для неї життєвою потребою, а відчуття відповідальності – життєвою необхідністю.

Література:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононенко. – 3-тє вид., випр. – К. : Світоч, 2009. – 430 с.
2. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу // Дошкільне виховання – 2008. – №10. – С. 16–19.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Книга керівника дошкільного навчального закладу : довідково-методичне видання / упоряд. О.А. Копейкіна; Л.В.Гураш. – Харків : Торсінг плюс, 2008.
4. Концепція екологічного виховання в Україні // Інформаційний збірник МОН України. – 2002. – №7. – С. 10–11.
5. Лисенко Н. Екологічне виховання дошкільників. – К., 1993.
6. Сухомлинський В. Павлинська середня школа // Вибр. твори: в 5 т. – К. : Рад. школа 1976. – Т.4. – 640 с.

Кіхтенко С. С.*

ЖИТТЄВЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЇ

У даній статті порушена проблема поєднання життєвого і професійного самовизначення на прикладі вивчення професії молоддю шляхом зіставлення своїх життєвих планів і вибору майбутньої професії. Матеріали отримані в ході виконання дослідної роботи у Херсонській гімназії № 6 Херсонської міської ради.

Планування свого майбутнього молоддю – це одне з найважливіших питань, оскільки від обраного шляху залежатиме все подальше життя. Виходячи з актуальності цієї проблеми,

* © Кіхтенко С. С.